

Afhandeling van klachten over vleermuizen in Limburg

Jan Kluskens, stichting Instandhouding Kleine Landschapselementen (IKL), Godsweerderstraat 2, 6041 GH Roermond

De stichting Instandhouding Kleine Landschapselementen in Limburg (IKL) startte in 1999 met een netwerk dat vleermuisklachten afhandelt. Het netwerk functioneert nu zeven jaar en ook in diverse andere provincies zijn vergelijkbare netwerken ingesteld.

Dieren die met uitsterven bedreigd worden, worden als beschermde diersoort aangemerkt. Logisch. Maar wat nu gedaan als die beschermde dieren overlast in bijvoorbeeld een huis veroorzaken? De bewoners staan er dan vaak alleen voor. Een veel gehoord 'advies' was dat het om beschermde dieren ging waaraan men niets mocht doen. De praktijk is dat beschermde dieren die overlast veroorzaken zo weinig aan hun status hebben. Met het project Klachtenafhandeling vleermuizen wilde de stichting IKL voorzien in een praktische oplossing waarbij zowel de klager als de vleermuizen worden geholpen.

UIT DE HAND GELOPEN...

Aan het einde van het project 'Atlas van de Nederlandse vleermuizen' was er in Limburg een handvol mensen die klachten afhandeldden. Mensen die vleermuizen in huis hadden bleken deze vrijwilligers, vaak na vele doorverwijzingen te vinden. Vleermuisklachten waren een welkome bron van gemakkelijk te vergaren waarnemingen. Het opsporen van een kraamkolonie via veldwerk is immers een tijdrovende klus. Anders wordt het als je door een melding van wel

FIGUUR 1

Het tellen en determineren van vleermuiskolonies bij woningen leidt nogal eens tot een ongeplande publieksexcursie voor vleermuizen (foto: J. Kluskens).

honderd vleermuizen in een huis, maar even hoeft te gaan kijken. Het betrof klachten waarvan de melder meestal aanvankelijk aangaf dat de vleermuizen weg moesten. Nagenoeg alle huisbezoeken leidden er echter toe dat de kolonie mocht blijven. Werk dat veel voldoening gaf. Door het toenemende aantal meldingen nam de druk op de vrijwilligers toe. In het 'kolonieseizoen' konden niet alle meldingen afgehandeld worden.

De provincie Limburg en het ministerie van Landbouw Natuurbeheer en Visserij zochten tegelijkertijd naar een oplossing voor het probleem van beschermde dieren die overlast bezorgden. Het ministerie had de gemeenten hiervoor verantwoordelijk gesteld. Die waren echter slechts zelden op de hoogte van deze richtlijn en waren vaak al helemaal niet bekend met het afhandelen van (vleermuis)klachten. Verder was er nog het probleem van de vele doorverwijzingen.

NIEUWE STRUCTUUR

Het raamwerk voor de gewenste structuur van het netwerk was met de ministeriële aanwijzing helder. De gemeente was verantwoordelijk, dus in elke gemeente werd een meldpunt ingericht. Deze gemeentelijke meldpunten (gemeenteambtenaren) kunnen een beroep doen op vrijwilligers die in hun omgeving klachten afhandelen. Deze mensen worden vleermuiswerkers genoemd. Het doorverwijzingstraject is zo kort mogelijk gehouden. Melders die eenmaal met het gemeentelijk meldpunt of een andere vleermuiswerker contact hebben, hoeven verder niet meer te bellen. Ze worden gebeld door een vleermuiswerker die de melding binnen een gepaste termijn afhandelt [figuur 1].

In 1999 startte de stichting IKL met het netwerk. Voorafgaand hieraan vond overleg plaats met personen waarvan bekend was dat ze bij vleermuizen in Limburg betrokken waren. Een aantal wilde ook in het netwerk actief worden. De nieuwe vleermuiswerkers hoefden niet zozeer vleermuisdeskundige te zijn, maar moesten vooral bereid zijn om goed naar de klachten van de melders te luisteren. Een eerste groep van 33 personen volgde de door de stichting IKL georganiseerde cursus en gelijk met de cursus werden de eerste klachten afgehandeld.

Er werd het Handvat Vleermuiswerkers opgesteld. Naast informatie over vleermuizen en klachten bevat het handvat ook de richtlijnen over de omgang met meldingen en vleermuizen. Het gaat immers om beschermde dieren, waarmee verantwoord mee omgegaan dient te worden. In 2000 volgde de tweede groep van 19 cursisten de cursus. Samen met de al eerder actieve vleermuiswerkers kwam het totale aantal vleermuiswerkers daarmee op 55. Nagenoeg elke gemeente kon zo beschikken over een vleermuiswerker uit de eigen regio. Het project voorzag in een onkostenvergoeding die in de eerste jaren werd ingezet voor de aankoop van bat-detectors voor vleermuiswerkers. Voorts is de folder 'Vleermuizen in huis' bijgedrukt ter informatie voor de melders (KAPTEYN, 1999). Stickers met de tekst 'Vleermuizen... het beschermen waard' werden gemaakt

Naam	Wetenschappelijke naam	aantal
Gewone dwergvleermuis	<i>Pipistrellus pipistrellus</i>	7735
dwergvleermuis	<i>Pipistrellus spec.</i>	6525
vleermuis, niet gedetermineerd		1388
Laatvlieger	<i>Eptesicus serotinus</i>	463
grootoorvleermuis	<i>Plecotus spec.</i>	28
Gewone grootoorvleermuis	<i>Plecotus auritus</i>	27
Watervleermuis	<i>Myotis daubentonii</i>	9
Ingekorven vleermuis	<i>Myotis emarginatus</i>	6
Rosse vleermuis	<i>Nyctalus noctula</i>	5
Ruige dwergvleermuis	<i>Pipistrellus nathusii</i>	4
baardvleermuis	<i>Myotis mystacinus/brandtii</i>	2
Tweekleurige vleermuis	<i>Vespertilio murinus</i>	2
Bosvleermuis	<i>Nyctalus leisleri</i>	1
Meervleermuis	<i>Myotis dasycneme</i>	1
Totaal		16196

TABEL 1

De aangetroffen vleermuizen met de aantallen.

om vleermuizen in een positief daglicht te plaatsen. Toen het project vorderde kon nog een CD met referentiegeluiden van vleermuizen gemaakt worden die onder alle vleermuiswerkers werd verspreid. Jaarlijks organiseert de stichting IKL een startavond voor de vleermuiswerkers. Vanaf het begin is samengewerkt met het Vleermuisasiel Roermond. Hier kunnen hulpbehoevende vleermuizen opgevangen worden.

MELDINGEN

Meldingen worden op registratieformulieren bijgehouden. Dit formulier dient vooral om inzicht te krijgen in de aard van de klacht en de effectiviteit van de afhandeling. Het registratieformulier is in overleg met Natuurhistorisch Genootschap in Limburg en de Zoogdiervereniging VZZ opgesteld en de gegevens kunnen daardoor ook door deze organisaties verwerkt worden. Naast de gebruikelijke gegevens zoals plaats, datum en soort wordt ook gevraagd naar het doorverwijzingstraject, de aard van de melding en de houding van de melder.

Aan de hand van de aard van de melding bepaalt de vleermuiswerker of een melding telefonisch afgehandeld kan worden of dat er een huisbezoek noodzakelijk is. Meldingen van hulpbehoevende of dode vleermuizen worden met een huisbezoek afgedaan waarbij deze dieren ook meegenomen worden. Overlastmeldingen van vleermuizen in huis (of andere ongebruikelijke plaatsen) worden ook bezocht. Als er verder geen sprake is van overlast, is het aan de vleermuiswerker om te beoordelen of een bezoek wel of niet nodig is.

De houding van de gastheer of -vrouw is belangrijk als het om kolonieplaatsen gaat. Een positieve houding is immers belangrijk voor het voortbestaan van de kolo-

nieplaats. Het behoort tot de taak van de vleermuiswerker om hierop te wijzen. Als tijdens een eerste telefoongesprek wordt aangegeven dat de vleermuizen weg moeten, wordt de houding als negatief beschreven. Mogen de vleermuizen voorlopig blijven dan noemen we de houding neutraal. Als de vleermuizen mogen blijven of er wordt zelfs naar mogelijkheden gevraagd de omstandigheden te verbeteren dan noemen we de houding positief. De houding wordt ook na het bezoek aan de hand van dezelfde indeling gemeten. Indien alleen gewonde of hulpbehoevende vleermuizen zijn aangetroffen is de houding van minder belang. Er is dan immers vaak geen verblijfplaats in het geding.

RESULTATEN

In de periode van 1999 tot en met 2004 werden 733 meldingen afgehandeld (STICHTING INSTANDHOUDING KLEINE LANDSCHAPSELEMENTEN, 1999; 2000; 2001; 2002; 2003; 2004). Na twee aanloopjaren stabiliseert het aantal meldingen rond de 140 per jaar. Het aantal meldingen zegt overigens weinig over de populatieontwikkeling van vleermuizen. Het gaat immers om overlast. De verdeling over de Limburgse gemeenten valt hierbij op. De gemeente Haalen spant de kroon met 59 meldingen, gevolgd door Sittard-Geleen met 42 en Roermond met 39 meldingen. Er zijn ook gemeenten waar geen klachten geregistreerd zijn. We merken dat de bekendheid en activiteit van de vleermuiswerker en het gemeentelijk meldpunt doorslaggevend is voor het aantal meldingen.

Bij 371 meldingen werd de houding van de melder vóór en ná het bezoek opgetekend. Hiervan meldden bij aanvang 182 melders dat de vleermuizen weg moesten (negatief). Bij 92 gastheren mochten ze nog even blijven maar niet blijvend (neutraal) en van 97 melders mochten de vleermuizen permanent blijven zitten (positief). Na het bezoek wilden nog 15 mensen dat de vleermuizen vertrokken. Bij 91 mensen mochten de vleermuizen voorlopig blijven. Ook hierbij bleek later meestal dat de vleermuizen definitief geaccepteerd werden. Bij 265 mensen waren de vleermuizen blijvend welkom.

AANGETROFFEN SOORTEN

Het ligt voor de hand dat huisbewonende vleermuizen worden gevonden bij het afhandelen van klachten. Dwergvleermuizen (14.260) met 7.735 Gewone dwergvleermuizen (*Pipistrellus pipistrellus*).

FIGUUR 2

Hoewel er meestal dwergvleermuizen worden aangetroffen is het niet uitgesloten ook andere soorten aan te treffen, zoals deze kolonie Bruine grootoorvleermuizen (*Plecotus auritus*) (foto: J. Kluskens).

FIGUUR 3

De Meervleermuis (*Myotis dasycneme*) werd op straat gevonden en is voor verzorging naar het vleermuisasiel gebracht (foto: J. Kluskens).

lus) en 463 Laatvliegers (*Eptesicus serotinus*) spannen de kroon [tabel I]. De Gewone dwergvleermuis maakt meestal gebruik van verblijfplaatsen die zich in spouwmuuren bevinden, waardoor ze gemakkelijk door bewoners worden opgemerkt. De Laatvliegers zaten veelal onder de dakconstructie.

Naast de Gewone dwergvleermuis werden slechts vier positief gedetermineerde Ruige dwergvleermuizen (*Pipistrellus nathusii*) vastgesteld. De 28 grootoorvleermuizen (*Plecotus spec.*) waren, op één kolonie na [figuur 2], dieren die verdwaald in huis werden gevonden, gewond of hulpbehoevend waren. De vondsten van zes Ingekorven vleermuizen (*Myotis emarginatus*), die soms ver buiten de enige bekende kolonie in Echt gedaan werden (VERGOOSSEN, 1992), maken duidelijk dat het verspreidingsgebied groter is dan vooraf gedacht. De Rosse vleermuizen (*Nyctalus noctula*) werden als enkel dier aangetroffen in huis, bij overkappingen van woningen, gewond of overvliegend waargenomen. De enige waarneming van de Bosvleermuis (*Nyctalus leisleri*) werd in eveneens in een woning aangetroffen! De Meervleermuis (*Myotis dasycneme*) werd versuft op straat gevonden en voor verzorging naar het vleermuisasiel gebracht [figuur 3]. Niet als klacht geregistreerd, maar wel via het netwerk opgespoord is overigens nog een tweede kolonie Ingekorven vleermuizen. Opvallend is verder dat er twee Tweekleurige vleermuizen (*Vespertilio murinus*) werden gevonden. Van deze soort werd aangenomen dat ze niet in Limburg voorkwam [tabel I].

EEN VLEERMUISNETWERK

Na zes jaar klachtenafhandeling blijkt het netwerk de klachten die binnenkomen goed af te kunnen handelen. Hoewel de gegevens niet uitputtend zijn geanalyseerd blijkt dat er in de 733 gevallen dat vleermuiswerkers meldingen afhandelden in totaal 16.194 vleer-

muizen werden aangetroffen. De melders van deze vleermuizen hadden aanvankelijk een probleem met deze dieren. Een probleem dat door de inspanningen van de vleermuiswerkers in nagenoeg alle gevallen kon worden opgelost. Omdat er tijdens de huisbezoeken veel voorlichting gegeven wordt en vleermuiswerkers ook lezingen en excursies organiseren, is naast het daadwerkelijke beschermingswerk ook nog een belangrijke bijdrage geleverd aan de betrokkenheid van de Limburgse bevolking bij deze diergroep. Verder is gebleken bij de uitvoering van dit project dat het goed mogelijk is om nieuwe vrijwilligers te werven voor natuurbeschermingswerk. Dankzij de projectmatige aanpak kunnen nieuwe vrijwilligers gefaciliteerd en opgeleid worden. Met een verloop van slechts enkele vleermuiswerkers in zes jaar tijd blijken deze nieuwe vrijwilligers zich loyaal in te zetten voor deze taak.

DANKWOORD

Dit project was mogelijk dankzij bijdragen van de Provincie Limburg, het Ministerie van Landbouw Natuur en Voedselkwaliteit, het Wereld Natuur Fonds, het Prins Bernhard Cultuurfonds en de Nationale Postcodeloterij. Door het winnen van de Ford Conservation Awards kon nog een extra bedrag besteed worden aan de aanschaf van de referentie CD's.

Het netwerk kan bestaan dankzij de enthousiaste inzet van een 45 vleermuiswerkers in Limburg die op afroep klachten afhandelen.

Summary

COMPLAINTS ABOUT BATS IN LIMBURG

A network of volunteers who deal with complaints about bats by the Limburg public was set up in 1999. When complaints come in, the volunteer bat workers look for on-the-spot solutions that do as little damage to the bat colonies as possible and are acceptable to the complainants. So far, 733 complaints have been registered, and 16,196 bats were seen. A total of eleven species were found, of which the Common pipistrelle (*Pipistrellus pipistrellus*) and Serotine (*Eptesicus serotinus*) were most frequently encountered.

Literatuur

- KAPTEYN, K., 1999. Vleermuizen in huis. Stichting Instandhouding Kleine Landschapselementen, Roermond.
- STICHTING INSTANDHOUDING KLEINE LANDSCHAPSELEMENTEN, 1999. Jaarverslag Vleermuisbescherming in Limburg 1999. Stichting Instandhouding Kleine Landschapselementen, Roermond.
- STICHTING INSTANDHOUDING KLEINE LANDSCHAPSELEMENTEN, 2000. Jaarverslag Vleermuisbescherming in Limburg 2000. Stichting Instandhouding Kleine Landschapselementen, Roermond.
- STICHTING INSTANDHOUDING KLEINE LANDSCHAPSELEMENTEN, 2001. Jaarverslag Vleermuisbescherming in Limburg 2001. Stichting Instandhouding Kleine Landschapselementen, Roermond.
- STICHTING INSTANDHOUDING KLEINE LANDSCHAPSELEMENTEN, 2002. Jaarverslag Vleermuisbescherming in Limburg 2002. Stichting Instandhouding Kleine Landschapselementen, Roermond.
- STICHTING INSTANDHOUDING KLEINE LANDSCHAPSELEMENTEN, 2003. Jaarverslag Vleermuisbescherming in Limburg 2003. Stichting Instandhouding Kleine Landschapselementen, Roermond.
- STICHTING INSTANDHOUDING KLEINE LANDSCHAPSELEMENTEN, 2004. Jaarverslag Vleermuisbescherming in Limburg 2004. Stichting Instandhouding Kleine Landschapselementen, Roermond.
- VERGOOSSEN, W.G., 1992. Een kraamkamer van de Ingekorven vleermuis in Midden-Limburg. Natuurhistorisch Maandblad 81(4): 66-74.